

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-29>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЕРТОЛЬОТЧИКА МОРСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ БРИГАДИ

Марченко Ольга Геннадіївна

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Онипченко Павло Миколайович

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри тактики авіації льотного факультету
Харківського національного університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна*

Марченко Владислав Валерійович

*льотчик-штурман в/ч А 1688
м. Миколаїв, Україна*

Вихідним положенням нашого повідомлення є обґрунтування компетентнісного підходу як такої парадигми вищої освіти, яка гарантує основу «подальшої професійної діяльності як в бізнесі, так і на державній службі» [1, 6]. Відповідно компетентність охарактеризуємо як системно-інтегративний особистісно-професійний, психічно-динамічний конструкт, сформованість якого проявляється у психологічній та технологічно-оперативній готовності до виконання продуктивної діяльності. Професійна компетентність є необхідною та достатньою умовою успішності та впливовості фахівця у межах соціально-професійного простору, які визначені компетенцією (колом повноважень), службовим функціоналом, соціальним статусом, службовим потенціалом. Інтегральний характер професійної компетентності проявляється в її структурі, а саме: мотиваційному, когнітивно-теоретичному, практико-орієнтованому, особистісно-якісному компонентах.

Зважаючи на різноманітне призначення військових вертольотів (бойові, транспортно-бойові, транспортні, пошуково-рятувальні, спеціальні та ін.) та зміст польотних завдань, важливо визначити «кістяк» інваріантних складників професійної компетентності курсантів-вертольотчиків. Це ядро компетенцій сформоване із знань, «заготовок» льотних навичок і вмінь,

навколо яких у процесі льотної роботи буде відбуватися «кристалізація» основ професійної діяльності в частинах і підрозділах різних складових сектору безпеки й оборони України, зокрема Військово-Морських Сил (ВМС) України.

Зауважимо, що морська авіація ВМС України є ефективним засобом захисту приморських міст, а також кораблів від нападу ворожої авіації. Адже кораблі, що не мають прикриття з повітря, є беззахисними об'єктами, приреченими на знищення. Своєю чергою, морська авіація покликана вирішувати штурмові завдання, зокрема це стосується протичовнової авіації, яка спрямована на ворожі субмарини.

Фахівці вважають, що військово-морський флот не може існувати без авіації, саме тому авіація має бути у структурі ВМС. Продуктивність застосування авіації передбачає попередні довготривалі навчання її підрозділів у взаємодії з різними кораблями свого флоту, а також нищення кораблів противника. А оскільки захист кораблів флоту має комплексний характер, що передбачає і захист баз на суходолі, і берегової лінії, то до завдань морської авіації належать взаємодія з морською піхотою, відбиття ударів сухопутних сил противника та ін. Отже, морська авіація має бути укомплектована всіма видами бойових машин: винищувачами, штурмовиками, бомбардувальниками, торпедоносцями тощо, і забезпечена льотним складом, який пройшов відповідне навчання [4].

Зауважимо, що історія морської авіації незалежної України розпочинається у 1992 р., причому базовою військовою частиною був 555-й вертолітний полк. Сьогодні на озброєнні морської авіації є вертольоти штурмові (Мі-24), вертольоти багатопільові берегової охорони (Мі-14), транспортні, транспортно-бойові (Мі-8) та ін. Зрозуміло, що пілотування кожного типу гелікоптеру потребує відповідних знань і вмінь технічної та льотної експлуатації.

Як правило, за сучасних умов випускники льотних вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) оволодівають навичками пілотування лише одного-двох типів вертольотів (наприклад, у Харківському національному університеті Повітряних Сил курсанти здійснюють навчальні польоти на вертольотах Мі-2, Мі-8, у Харківському університеті внутрішніх справ – на вертольотах – Мі-2, Мі-8, АК1-3). Зрозуміло, значну частину професійних компетенцій пілот набуде в подальшому, у процесі «дозрівання» на займаній посаді, оскільки адаптивність навичок і вмінь фахівця полягає в тому, льотчик набуває їх, навчаючись вчитися, і до досягнення професійної майстерності перебирає значну кількість різноманітних варіантів ситуацій, що робить професіоналізм достатньо гнучким [3].

З урахуванням [2, 5] професійну компетентність вертольотчика будемо розуміти як його льотну кваліфікацію, що набута у процесі реалізації системи фахової підготовки, яка традиційно складається із трьох основних

блоків: базової освіти, професійного теоретичного навчання, а також спеціалізації, тобто практичної льотної підготовки, що здійснюється за програмами первинної льотної підготовки та підготовки авіаційних фахівців за призначенням.

У цілому у структурі професійної компетентності вертольотчика, яка набута у ВВНЗ, можна виокремити теоретично-знаннєву (когнітивну), практично-діяльнісну (праксеологічну) та особистісну (професійно важливі якості) складові. Так, когнітивна складова професійної компетентності передбачає здатність до використання знань щодо прийняття адекватних рішень в умовах динамічного природного середовища (стихія, погода та ін.) та штучного середовища (система управління та радіолокаційне забезпечення польотів, обладнання систем навігації та посадки, рівень авіаційного та радіоелектронного обладнання, розміри та стан посадочного майданчика тощо).

Праксеологічна основа професійної компетентності вертольотчика забезпечує відпрацювання до автоматизму дій, операцій пілотування. Практично-діяльнісна складова професійної компетентності вертольотчика передбачає належну фізичну підготовленість пілота, причому особливу увагу слід приділити формуванню та вдосконаленню навичок координації, швидкості, плавності рухів, пропорційних м'язових зусиль, широкого розподілу уваги.

Діяльнісна складова інтегрує вміння організовувати льотну роботу, здійснювати самоконтроль та вносити корективи у свою діяльність.

Зауважимо, що рівень сформованості когнітивної та діяльнісної складових професійної компетентності вертольотчика корелює з рівнями його загальної та професійної освіченості, а також індивідуальними здібностями курсанта, зокрема, силою мотивації, яка є рушійною для процесів особистісного розвитку та професійного становлення, набуття суб'єктного досвіду.

Розглядаючи питання щодо розвитку фізичних якостей, які необхідні для продуктивної льотної діяльності, виокремимо три групи зазначених здібностей:

- 1) основні фізичні якості – надійне функціонування кардіореспіраторної системи організму, міцний опорно-руховий апарат, сила, швидкість, витривалість, спритність, сміливість, рішучість, дисциплінованість, спортивна майстерність;
- 2) професійно важливі фізичні якості – окомір, просторове орієнтування, координація рухів, швидкість рухової реакції;
- 3) спеціальні фізичні якості – стійкість до заколихування, вібраційних впливів, сприйняття радіальних прискорень.

Важливим є розвиток умінь переборювати власні фізичні недоліки, перемогати противника, командно-організаційні здібності до співпраці.

Слід зазначити таке: якщо теоретична база професійної підготовки курсанта залежить від його здібностей до навчання, потягу до оволодіння знаннями, то рівень сформованості практичних навичок пропорційний ступеню залучення до тренувальних процесів. Зрозуміло, що ключовою складовою в системі формування базових професійних компетентностей вертольотчиків є льотне навчання. Навчально-тренувальні заняття проводяться на землі, повітрі та воді та мають на меті закріплення курсантами знань основ аерогазогидродинамики, повітряної навігації, конструкції вертольоту та двигуна, рівня сформованості практичних умінь і навичок, які гарантують впевнену та безпечну льотну експлуатацію вертольоту, а також засвоєння компонентів тактичної підготовки для здійснення маневрів у повітрі та бойового застосування вертольоту на суходолі, береговій лінії та над водною поверхнею.

Література:

1. Герасименко Г. В. Формування фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приват університет. Запоріжжя, 2015. 20 с.

2. Горбунов О. В., Шайхуллін Т. Д., Білоусов С. І. Фізична підготовка як основний елемент у вдосконаленні професійних компетенцій курсантів-вертолїтників. Учені записки університету імені П. Ф. Лєсгафта. 2020. № 1 (179). С. 94–100.

3. Ладогубець Н. В., Марченко О. Г., Невзоров Р. В. До питання професійної підготовки льотного складу цивільної та військової авіації. <https://jrn1.nau.edu.ua> › VisnikPP › article › view.

4. Литвинчук М. І. Від земних технологій льотних екіпажів до технологій космічних. П'ятирівнева технологія професійної підготовки льотчика: вікова історія, сьогодення та перспективи: монографія. Харків: ХУПС, 2013. 420 с.

5. Лігоцький А. О. Основні засади побудови навчального процесу вищого військового навчального закладу з орієнтацією на упереджене формування професійних компетенцій випускників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України* : зб. наук. пр. 2011. № 1. С. 61–71.

6. Рижиков В. Педагогічна система професійної підготовки майбутніх пілотів. *Рідна школа*. 2008. № 9. С. 65–67.